

JERUSALEM - GLIMT fra det 19. århundrede

Provinsbyen Jerusalem

Jerusalem kaldes »den store Konges by« i Salme 48,3. I Bjergprædiken citerer Jesus dette udtryk (Matt. 5,35). At kalde den by, som både for jøder, kristne og muslimer er den hellige by, for en provinsby, kan af nogen opfattes som et næsten blasfemisk udsagn. Men det var den nu i begyndelsen af det 19. århundrede.

Byen inden for muren

Når vi i det følgende taler om Jerusalem – eller Det gamle Jerusalem – drejer det sig om byen, der lå inden for den mur, som stadig omgiver byen. Muren i sin nuværende skikkelse blev bygget af Suleiman den Store omkring år 1540. I 1517 var Palæstina kommet under tyrkernes herredømme, og denne såkaldt ottomanske periode varede præcis 400 år, nemlig indtil 1917, hvor det britiske mandat indledtes.

Efter at Suleiman havde istandsat muren omkring byen og tårnene ved Davids Citadel ved Jaffaporten, var det så som så med større byggeforetagelse. I det 19. århundrede vedligeholdte de tyrkiske myndigheder de muslimske skoler og reparerede moskeer og beskyttede muslimske pilgrime, der kom gennem Jerusalem på rejse til og fra Mekka og Medina. Som hellig by havde Jerusalem religiøs betydning. Det var herfra Muhammed var faret op til himlen efter muslimsk tradition. Men i størrelse og politisk anseelse var Jerusalem en provinsby, ganske vist voksende i befolkningsantal eftersom årene gik.

Lad os først se på byens størrelse og befolkningsgrupper.

Jerusalems størrelse og befolkningsgrupper

Ved begyndelsen af det 19. århundrede boede der et sted mellem 8.000 og 10.000 mennesker i Jerusalem. Nogenlunde samme antal boede i Akko, Gaza og Sikem (Nablus). Der var hovedsageligt tre befolkningsgrupper, nemlig jøder, kristne og muslimer. Af disse var der færrest jøder, kun omkring 2.000. Der var omkring

Citadellet ved Jaffa-porten, set fra syd. – Øverst: Litografi af David Roberts 1831. – Nederst: Foto af Barbara Kjær-Hansen 1989.

3.000 kristne i byen og omkring 4.000 muslimer.

Takket være jødisk immigration til Palæstina – ikke mindst i sidste tredjedel af det 19. århundrede – voksede Jerusalems jødiske befolkningsgruppe markant.

I 1870 var der 11.000 jøder i Jerusalem, 6.500 muslimer og 4.500 kristne.

I 1900 var der 19.000 jøder i Det gamle Jerusalem og desuden 16.000 uden for muren, i det nybyggede Jerusalem, således at det samlede antal af jøder i Jerusalem kom op på 35.000. Den muslimske og kristne befolkning var på hver 10.000.

I 1910 boede der flere jøder uden for muren end indenfor, idet der fandtes 16.000 jøder i det gamle Jerusalem, men 29.000 uden for muren. På dette tidspunkt var der flere kristne end muslimer i byen, idet antallet af kristne var kommet op på 13.000, mens det mus-

limske befolkningstal var på 12.000.

Jerusalem – en by i provinsen Damaskus

I begyndelsen af det 19. århundrede var Det hellige Land opdelt i to provinser. Til provinsen Damaskus hørte bjerglandskabet nord for Sikem (Nablus) indtil egnen syd for Hebron samt Transjordanien. I dette distrikt lå Jerusalem. Til den anden provins, Sidon, hørte Galilæa og kyststrækningen ved Middelhavet. Sidon-provinsens hovedsæde var i Akko. Styrkeforholdet mellem Akko og Damaskus var sådan, at den, der kontrollerede Akko, kontrollerede hele landet. I denne forbindelse kan nævnes, at da Napoleon i 1799 invaderede Palæstina og belejrede Akko i flere måneder – uden at det dog lykkedes ham at indtage byen – ser det ikke ud til, at han i det

Af Kai Kjær-Hansen

Hovedkilde:
Yehoshua Ben-Arieh, **Jerusalem in the 19th century, The Old City**, Jerusalem-New York 1984.

1. afsnit

hele taget tænkte på at erobre Jerusalem. Akko, derimod, var vigtig at besejre.

Byen Jerusalem var overladt til lokale guvernører, som ofte favoriserede den muslimske befolkning. Jøder og kristne i Jerusalem blev betragtet som anden-klasses-borgere. Den muslimske guvernør samlede skatter ind fra jøder og kristne og udbyttede disse befolkningsgrupper for egen fordels skyld.

Under egyptisk regering i 1831-1839

Egyptiske tropper under Muhammed Ali og Ibrahim Pasha indtog Jerusalem i 1831. De regerede Syrien og Palæstina til 1839 med én generalguvernør, der boede i Damaskus. Akkos politiske status blev formindsket, og Jerusalems betydning blev større.

Ibrahim Pashas regering forbedrede forholdene i Jerusalem, idet byens ikke-muslimske befolkning blev stillet bedre både i retsligt og økonomiske forhold. Man forsøgte at rydde op i den vilkårlige skatteudbytning, og både kristne og jøder fik tilladelse til at reparere deres kirker og synagoger og bygge nye. Det var en periode, hvor man forsøgte at håndhæve lov og orden. Antallet af europæiske besøgende steg, men samtidig voksede utilfredsheden blandt den muslimske befolkning. Det resulterede i flere oprør, og med hjælp af europæiske stormagter, der ønskede at formindske Egyptens magtposition i Syrien, lykkedes det igen tyrkerne at få magten over Palæstina i 1840.

Det nye tyrkiske styre var forskelligt i forhold til det, der havde været før den egyptiske invasion. Forskellige reformer kom både jøder og kristne til gode. For eksempel er det fra egypter-perioden og fremefter, at protestantisk mission får fodfæste i Det hellige Land. Det vender vi tilbage til i en senere artikel. Allerede nu kan dog nævnes, at Han Nicolajsen, der var født i Løgumkloster, kom til Palæstina i 1826, og i 1830'erne ansøgte han om tilladelse til at opføre Christ Church i Jerusalem.

Jeg kunne ikke tænke mig at leve dér

Den berømte forfatter, Mark Twain, som besøgte Palæstina i

1. Provinsbyen
2. Set fra byportene
3. Dagligt liv
4. Vandproblemer
5. Jødiske grupperinger
6. Synagoger og yeshivot
7. Grædemuren
8. Protestantisk mission
9. Jødiske reaktioner på mission
10. På vej ud af Jerusalem

1860'erne, giver en levende beskrivelse af de miserable forhold i byen. Gaderne er ujævne og dårligt brolagte. Og de er så smalle, at katte sprang over gyder fra det ene tag til det andet. »Kattene kunne have sprunget den dobbelte afstand uden at gøre sig ekstraordinær anstrengelse. Jeg nævner disse ting for at give et indtryk af, hvor snævre gaderne er,« skriver Mark Twain. Han hævder, at laser, usselhed, fattigdom og snavs vidner om et muslimsk styre.

»Jerusalem er sørgmodig og trist og livløs. Jeg kunne ikke tænke mig at leve dér,« skriver Mark Twain.

Mark Twains beskrivelse af Jerusalem i det 19. århundrede kan genfindes i andre vestlige besøgendes beskrivelser. De små fremskridt, der var gjort, kunne ikke fjerne indtrykket af, at Jerusalem var i forfald. Måske skyldes skuffelsen over Jerusalem, at de besøgende havde forventet noget helt andet, som de ikke mødte. Sådan som besøgende i dag undertiden også kan skuffes, fordi Jerusalem ikke lever op til deres forventninger. Alligevel kan det ikke nægtes, at beretninger fra besøgende i forrige århundrede fortæller om en by i forfald og med en befolkning, som var fattig. Jerusalem var en lille og miserabel by.

Det var Jerusalem også for Theodor Herzl, zionismens fader, da han besøgte byen i 1898. Men han formåede at vende skuffelsen til en profetisk vision. Bliver Jerusalem »vores«, siger han, og er han selv stadig væk aktiv, vil han rense op i byen. Han vil isolere Det gamle Jerusalem, bevare dens arkitektur, kun helligsteder og religiøse og filantropiske institutioner, skal findes inden for muren. Udenfor, derimod, skal et nyt Jerusalem bygges, hvor de sanitære forhold er i orden, og hvor indbyggerne skal bo og virke. På den måde kan Jerusalem gøres til en juvel. Alt, hvad der er helligt, skal være inden for murene, alt det nye, skal findes uden for, siger han.

Selvom ikke alt i Herzls vision er gået i opfyldelse, er der i dag både et gammelt og et nyt Jerusalem. Det forenede Jerusalem, dvs. Jerusalem efter 1967, er blevet en storby, der er godt på vej til at nå et indbyggerantal på en halv million.

Men Det nye Jerusalem venter vi stadig på!